

بررسی نقش دهیاران در توسعه فرهنگی روستاهای شهرستان تالش

سهراب فلاح خوش خلق^۱

^۲کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، مرکز پرند، تهران، ایران

نام نویسنده مسئول:

سهراب فلاح خوش خلق

چکیده

دهیاران به عنوان مسئول دهیاری ها و چهره جدید مدیریت روستایی در ایران، نقش بسیار مهمی در توسعه و مدیریت روستاهای کشور ایفا می کنند. با توجه به گستردگی شهرستان تالش (واقع در استان گیلان) و تعداد روستاهای آن در مقیاس استانی و تنوع روستاها در محدوده های ساحلی، جلگه ای، کوهپایه ای و کوهستانی از لحاظ ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از یک سو و نقش مدیریت روستایی که از ابتدای دهه ۸۰ در روستاهای واجد شرایط در قالب دهیاری های تمام وقت و نیمه وقت راه اندازی گردیده از سوی دیگر، مطالعه و بررسی نقش دهیاران در ساختار فرهنگی روستاها از حیث فراهم سازی زمینه توسعه روستاها از اهمیت ویژه ای برخوردار است. در تحقیق حاضر سعی بر این است که نقش و جایگاه دهیاران در توسعه فرهنگی روستاهای شهرستان تالش مورد مطالعه قرار گیرد. در این تحقیق، تأثیر متغیرهای میزان تحصیلات و نوع همکاری، با استفاده از چارچوب تئوریک و بر پایه مدل طراحی شده، بر روی میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها مورد مطالعه قرار می گیرد. روش بکار گرفته شده در این تحقیق، روش پیمایشی می باشد. از دهیاران شهرستان تالش، ۷۶ نفر دهیار، بر اساس نمونه گیری طبقه ای و با استفاده از پرسشنامه، مورد بررسی قرار گرفته اند.

نتایج نشان می دهد که برخلاف پیش بینی های اولیه، متغیر نوع همکاری که در ابتدا تصور می شد باید نقش مهمی را در تبیین میزان فعالیت دهیاران داشته باشد، رابطه ای با آن ندارد. در صورتی که متغیر میزان تحصیلات، رابطه مثبتی با متغیر میزان فعالیت دارد. همچنین نتایج نشان می دهد میزان برخورداری روستاهای شهرستان تالش از امکانات فرهنگی در سطح پایینی می باشد و بسیاری از آنها فاقد اکثر این امکانات هستند. لذا این روستاها به لحاظ توسعه فرهنگی، در وضعیت مناسبی به سر نمی برند.

مفاهیم کلیدی: توسعه، توسعه روستایی، توسعه فرهنگی، مدیریت روستایی، دهیار، روستا، تالش.

مقدمه

توسعه چیزی است که زندگی همه ما را به شکلی تحت تأثیر قرار می دهد. توسعه صرفاً چیزی نیست که هر فردی بخواهد وضعیت خودش را بهبود دهد. هدف دلخواه توسعه بهبود کیفیت زندگی همه است. بنابراین، کوشش ما برای دستیابی به توسعه، باید به شکلی باشد که منافع اکثریت مردم را در بر گیرد. این اصل همیشه باید در توسعه مبتنی بر برنامه مد نظر باشد (دیاس^۱ و ویکرامانایاک^۲، ۱۳۷۷: ۷).

توسعه روستایی یک استراتژی است که گروه خاصی از مردم (زنان و مردان فقیر روستایی) را قادر می سازد تا آنچه را که برای خود و فرزندانشان می خواهند یا لازم دارند، بدست آورند. به این ترتیب، توسعه روستایی شامل کمک به فقیرترین مردمی است که در نقاط روستایی به دنبال امرار معاش اند و خواستار کنترل بیشتری بر منافع توسعه هستند. این گروه مرکب از کشاورزان خرده پا، اجاره داران و افراد فاقد زمین است (چمبرز، ۱۳۸۷: ۱۸۶).

تا قبل از اصلاحات ارضی^۳ (دهه ۴۰) نظام مدیریت روستایی^۴ کشور، کدخدایی بود. با انجام اصلاحات ارضی، کدخدا به عنوان پدیده ای اجتماعی در جامعه روستایی که طبعاً دارای کارکردهایی نیز بود، از جامعه روستایی حذف شد ولی کارکردهای آن همچنان در جامعه روستایی باقی ماند و هیچ جایگزین مناسبی برای مدیریت روستایی انتخاب نشد. بعد از اصلاحات ارضی و حذف کدخدا، زمینه های مداخله دولت در مدیریت روستایی با تشکیل نهادهای مختلفی چون انجمن های ده، سپاهیان انقلاب (ترویج و آبادانی، دانش، بهداشت)، انجمن ده و دهبانی و موارد دیگر افزایش یافت. ولی این دخالت ها نه تنها خلأ مدیریتی روستا را پر نکرد بلکه موجب از هم پاشیدگی ارکان سنتی اداره امور عمومی روستا نیز شد. پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی، با تصویب قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشوری (مصوب ۱۳۶۱)، نهاد مدیریتی جدیدی تحت عنوان شورای اسلامی روستا، به عنوان متولی مدیریت روستایی معرفی شد. ولی از آنجا که در این قانون هیچگونه نقش اجرایی برای شورا تعریف نشده بود، این نهاد هیچگاه نتوانست جایگاه واقعی خود را در مدیریت روستایی بیابد و خلأ مدیریتی روستا را پر کند. بالأخره در سال ۱۳۷۵ با تصویب قانون شوراها و همچنین قانون تأسیس دهیاری های خودکفا در روستاهای کشور (مصوب ۱۳۷۷)، مدیریت روستایی بر عهده شورا و دهیاری گذاشته شد. بدین ترتیب که شورا به عنوان نهاد تصمیم گیر، برنامه ریز و سیاستگذار و دهیاری نیز به عنوان بازوی اجرایی شورا و مسئول اجرایی مدیریت روستا پا به عرصه مدیریت روستایی کشور گذاشت و تجربه جدیدی در عرصه مدیریت روستایی کشور شکل گرفت (زیارتی، ۱۳۸۴: ۵-۶).

طرح مسأله

توسعه یا عمران روستایی به معنای کلی آن عبارت است از نوسازی روستاها و شیوه های بهره برداری کشاورزی، پرورش و تجهیز نیروی انسانی و تأمین خدمات عمومی مورد نیاز روستانشینان به منظور ارتقاء سطح زندگی ساکنان روستا و ادغام جمعیت روستانشینان در جامعه و اقتصاد ملی (زاهدی، ۱۳۸۶: ۱۴۳).

^۱.Dias^۲.Wickramanayake^۳.Agrarian Reform^۴.Rural Management

از شاخصهای توسعه فرهنگی می توان به آموزش^۱، تعداد کتابخانه ها و کتاب و نشریات، تعداد وسایل ارتباط جمعی، میزان تولید علم، میزان گسترش عقلانیت^۲، خلاقیت و فرار مغزها^۳ اشاره کرد. لذا می توان گفت توسعه فرهنگی روستاها از جنبه های مهم و ضروری توسعه روستایی به شمار می آید.

دهیاران با توجه به موقعیت محل و با درخواست اهالی روستا، از سوی شورا برای مدت چهار سال انتخاب می شوند. برای روستاهای دارای جمعیت کمتر از ۱۵۰۰ نفر، دهیار نیمه وقت و برای روستاهای بیش از ۱۵۰۰ نفر جمعیت، دهیار تمام وقت در نظر گرفته می شود. با توجه به مباحث توسعه و مدیریت روستایی، تشکیل شوراهای اسلامی روستا و دهیاری ها به عنوان مدیران محلی، یکی از گامهای اساسی به منظور تحقق تمرکز زدایی و سپردن امور مردم به مردم به شمار می آید.

شهرستان تالش^۴ در شمال غرب استان گیلان واقع شده است. بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵، این شهرستان دارای ۵ شهر، ۱۰ دهستان و ۳۶۹ روستا می باشد تاکنون از مجموع ۳۶۹ روستای شهرستان تالش، تعداد ۱۲۳ روستای آن، دارای دهیار و دهیاری شده اند. در تحقیق حاضر سعی بر این است که نقش و جایگاه دهیاران در توسعه فرهنگی روستاهای شهرستان تالش مورد مطالعه قرار گیرد. بنابراین پرسش اصلی عبارت است از اینکه: دهیاران در توسعه فرهنگی روستاهای شهرستان تالش چه نقشی را ایفا می کنند؟ در راستای پاسخ به پرسش اصلی، پرسشهای دیگری به شرح زیر مطرح هستند: ۱- آیا بین میزان تحصیلات دهیاران و میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها رابطه وجود دارد؟ ۲- آیا بین نوع همکاری دهیاران (تمام وقت و نیمه وقت) و میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها رابطه وجود دارد؟ ۳- دهیاران تا چه میزان به وظایف خود در زمینه های فرهنگی عمل می کنند؟ ۴- میزان برخورداری یا عدم برخورداری روستاهای دارای دهیاری، از امکانات فرهنگی چگونه است؟

چارچوب نظری

آراء نظریه پردازانی چون لرنر و هیگن از مکتب نوسازی و همچنین کائوتری، اوکلی و مارسدن و ویتز از صاحب نظران توسعه مشارکتی روستایی، در چارچوب نظری این تحقیق، قابل کاربرد می باشند.

از دیدگاه لرنر عناصری از قبیل: بسط رسانه های گروهی، آموزش و ارتقای سطح تحصیلات و مشارکت، سبب آمادگی روانی و تحرک ذهنی انسان ها برای پذیرش مؤلفه های نوگرایی می شوند. از نظر وی یکی از جنبه های اساسی در نوسازی، پیشرفت شخصیت متحرک است که مشخصه آن منطق و همدلی است و افراد تازه فعال شده را در حال تغییر، ترغیب به فعالیت مثمر ثمر می کند. به نظر لرنر، همراه با ورود خدمات و تسهیلات شهری به جوامع روستایی، خدماتی چون آب لوله کشی، مدرسه، کارخانه، پاسگاه، جاده سازی، اتوبوسرانی و غیره، نگرشها و باورهای مردم نیز تغییر می کنند و زمینه های تحرک روانی و ذهنی در آنها شروع به رشد و نمو می کند. او بر مبنای حالات روانی و نگرش های انسانها نسبت به محیط اجتماعی و عناصر آن، انسان ها

^۱.Education
^۲.Rationality
^۳.Brain Drain
^۴.Talesh

را به سه دسته نوگرا، در حال تحول و سنتی تقسیم می کند و معتقد است که این حالات تحت تأثیر متغیرهایی است که انسان ها با آنها مواجه هستند و از این طریق در پی سنجش میزان نوگرایی افراد است. به نظر هیگن، بی تحولی جوامع سنتی، معلول ایجاد شخصیتی استبدادی در افراد است. بروز این شخصیت استبدادی در افراد، معلول تربیت خشک و اطاعت آمیز آنان در کودکی می باشد که با تنبیهات سخت همراه بوده است. برای در هم شکستن این قالب لازم است که احساس نیاز به پیشرفت در یک گروه تلقین شود. این احساس مانند سایر موارد مشابه باید از کودکی در افراد پرورده شود. معمولاً بعد از آنکه یک یا دو نسل از پسران با این شیوه پرورده شدند اعتبار ارزشهای سنتی اجتماع فرو می ریزد و برای حصول این نتیجه مادران به جای آنکه فرزندان خود را از جنبش و فعالیت باز دارند و به اطاعت وادارند، باید آنها را به کار و فعالیت تشویق کنند و تلاش و کوشش آنها را تحسین نمایند. به این ترتیب، حرمت اطاعت و خویشترندی بعد از مدتی جای خود را به احساس نیاز به پیشرفت می دهد و این احساس، گروهی کارفرمای جسور می آفریند و این کارفرمایان جسور، رشد اقتصادی را آغاز می کنند و به ثمر می رسانند.

از دیدگاه این جامعه شناسان، انسان نوگرا در پی دستیابی به تجدد و توسعه است. در تحقیق ما نیز دهیاران به عنوان افرادی نوگرا در نظر گرفته می شوند که باعث پیشرفت و توسعه اجتماعی و فرهنگی جامعه روستایی می شوند. دهیاران به منظور متحول کردن روستا و مردم آن در عرصه توسعه و مدیریت روستا قدم گذاشته اند. با استفاده از نظریه لرنر می توان گفت دهیاران که خود دارای سطح آموزش و تحصیلات و مشارکت بالایی هستند و دارای شخصیت متحرک و همدلی می باشند، با ایجاد خدمات و تسهیلات شهری در روستا باعث تغییر نگرشها و باورهای مردم روستا و رشد زمینه های تحرک روانی و ذهنی در آنها می شوند. نیز با استفاده از نظر هیگن می توان گفت دهیاران از احساس نیاز به پیشرفت برخوردار هستند و به عنوان مدیر فعال روستا، در پی توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستا می باشند.

کائوتری، مشارکت مردمی را شرط بنیادی و اساسی توسعه می داند و بر اهمیت وجود مشارکت در همه فرایندها مراحل توسعه - از مرحله تعیین نیازها و مشخص کردن هدف ها، مرحله اجرا، مدیریت و هدایت برنامه گرفته تا مرحله نظارت، ارزیابی و تجدید نظر و سهیم شدن در مرحله توسعه - تأکید دارد. او مشارکت کامل و خلاق را شرکت کردن همه افراد، گروه های اجتماعی و ملت ها در امور مورد توجه خودشان، در سطوح محلی، منطقه ای و بین المللی می داند. کائوتری نهادی کردن مشارکت را برای گروه هایی نظیر روستاییان فقیر، زنان، جوانان و اقلیت های قومی و مهاجران، که بیش از دیگران به پیشرفت اجتماعی نیازمندند، ضروری می داند. به نظر کائوتری از آنجا که کشورهای در حال توسعه در بیشتر موارد جوامعی کشاورز و به ویژه در فعالیت های اقتصادی دارای سنت های اشتراکی و مشارکتی هستند، به نظر می رسد که شرایط مساعدی برای کاربرد سیاست مشارکت، به ویژه در چارچوب روستایی و در سطح محلی، فراهم کنند.

اوکلی و مارسدن برای سازمان های مردمی در روستاها اهمیت خاصی قائل هستند. به نظر آنها مشارکت فعال فقرا را تنها از طریق سازمان های مردمی در سطح محلی می توان محقق ساخت. توسط مشارکت، فقرای روستایی می توانند خودشان را سازماندهی کنند و از این طریق توان اظهار نظر در فعالیت های توسعه محلی را بیابند. این فرض که با تشکیل سازمان های روستایی، مردم، خود بخود حق اظهار نظر پیدا می کنند و می توانند بر تصمیم گیری تأثیر بگذارند، به طور حتم با پیشنهاد تشکیل سازمان های روستایی مرتبط است.

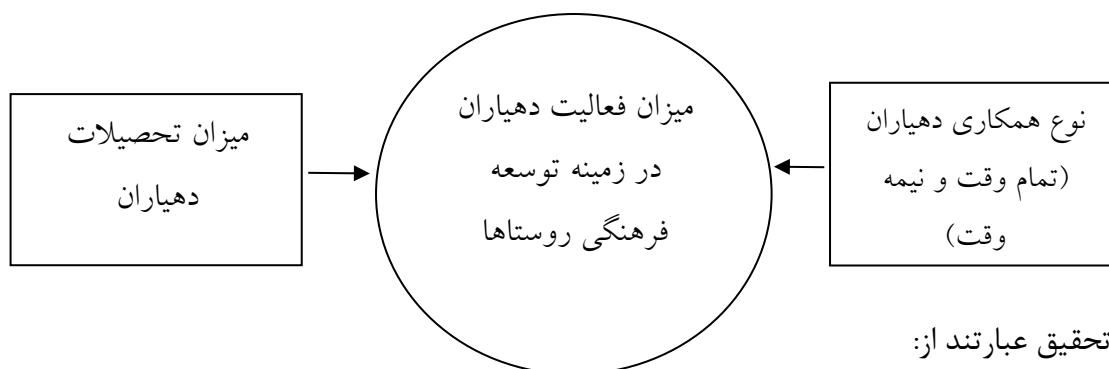
ویتز نیز توسعه را مجموعه فعالیت‌هایی می‌داند که توسط افراد داوطلبی که از امکانات شخصی (اقدامات خصوصی) خویش استفاده می‌کنند و توسط دولتها که به وسیله اعمال قانون (اقدامات دولتی) از امکانات عمومی استفاده می‌کنند، آغاز می‌شود. او رعایت دو شرط را برای جلب مشارکت مردم در سطح محلی الزامی می‌داند:

- (۱) سازماندهی کشاورزان در انجمنهای محلی دهقانی که مورد قبول مردم باشد؛
- (۲) درک و بینش برنامه ریزان از نظام ارزشی و روش زندگی مردم جهت ایجاد یک تشکیلات متناسب با همیاری افراد بومی.

آراء این نظریه پردازان (کائوتزی، اوکلی و مارسدن، ویتز) بر اهمیت مشارکت و سازمانهای مردمی برای نیل به توسعه تأکید دارند. با استفاده از نظریات آنها می‌توان گفت که دهیاران کسانی هستند که با آگاهی از وظایف خود و انجام آنها به عنوان مدیران روستا و مسئولین دهیارها - که سازمانهای مردمی و روستایی می‌باشند- به منظور توسعه فرهنگی هر چه بیشتر روستاها، مشارکت فعالانه دارند. دهیاری‌ها نیز از سازمانهای مردمی و روستایی به شمار می‌آیند که با تشکیل آنها، مردم، خود بخود حق اظهار نظر پیدا می‌کنند و می‌توانند بر تصمیم‌گیری در روستا تأثیرگذار باشند؛ چرا که دهیاران از میان خود مردم روستا برخاسته‌اند. بدین ترتیب مردم روستا و بویژه دهیاران می‌توانند در فرایند توسعه روستا بخصوص توسعه فرهنگی روستا دخیل بوده و مشارکت فعالانه داشته باشند.

مدل تحلیلی و فرضیات

با مطالعه تحقیقات پیشین و ارائه دیدگاههای نظری، به نظر می‌رسد که می‌توان مجموعه‌ای از متغیرها را در بررسی میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها، گرد هم آورد. متغیرهای میزان تحصیلات دهیاران و نوع همکاری دهیاران (تمام وقت و نیمه وقت)، متغیرهایی هستند که در این مدل تحلیلی برای سنجش میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها، به کار گرفته شده‌اند. مدل طراحی شده که در زیر آمده است، نحوه ارتباط احتمالی بین متغیرهای پیش گفته را به تصویر می‌کشد.

فرضیات این تحقیق عبارتند از:

- ۱- به نظر می‌رسد بین میزان تحصیلات دهیاران و میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها رابطه وجود دارد.

۲- به نظر می رسد بین میزان فعالیت دهیاران تمام وقت و نیمه وقت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها تفاوت معناداری وجود دارد.

روش شناسی

شناخت پدیده‌های اجتماعی نیازمند اتخاذ روش تحقیق مناسب است تا با بکار گرفتن مجموعه‌ای از قواعد روشمند و رعایت منظم مراحل، بتوان به کسب یافته‌هایی علمی نائل آمد. روش بکار گرفته شده در این تحقیق، روش پیمایشی (survey) است.

در این پژوهش، ابزاری که با آن به سنجش و اندازه‌گیری صفات و ویژگیهای مورد نظر پرداخته‌ایم، دو پرسشنامه است که توسط دهیاران پاسخ داده شده اند؛ یکی پرسشنامه دهیاران و دیگری پرسشنامه امکانات فرهنگی روستا.

محدوده مورد مطالعه، شهرستان تالش مشتمل بر چهار بخش مرکزی، اسالم، کرگانرود و حویق، و ۳۶۹ روستا می باشد. محدوده زمانی تحقیق نیز سالهای ۹۰ - ۱۳۸۹ می باشد. واحد تحلیل در این پژوهش، فرد است، اما در برخی موارد از پرسشنامه دهیاران و در تمام پرسشنامه امکانات فرهنگی روستا، اطلاعات مربوط به روستاها نیز جمع آوری شده است.

جامعه آماری در این تحقیق، تمامی دهیاران روستاهای شهرستان تالش در سال ۱۳۸۹ هستند. بر اساس آمار موجود، شهرستان تالش دارای چهار بخش مرکزی، اسالم، کرگانرود و حویق و ۳۶۹ روستا می باشد که از این میان، تعداد ۱۲۳ روستای آن دارای دهیار و دهیاری شده اند. از میان ۱۲۳ دهیار، ۱۹ نفر دهیار تمام وقت و ۱۰۴ نفر دهیار نیمه وقت بوده اند (فرمانداری تالش، ۱۳۸۹). برای تعیین حجم نمونه این پژوهش، فرمول کوکران به کار گرفته شد. بر اساس این فرمول، حجم نمونه ۷۶ نفر (دهیار) برآورد شد.

در تحقیق حاضر از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب که از انواع نمونه‌گیری تصادفی می باشد، استفاده شده است. به شیوه‌ای که دهیاران روستاهای هر بخش از این شهرستان، بر اساس نوع همکاری آنها به دو طبقه تمام وقت و نیمه وقت طبقه بندی شدند. سپس در هر بخش بر اساس نسبت طبقه‌ها (تمام وقت و نیمه وقت)، دهیاران به شیوه تصادفی انتخاب شدند.

در پرسشنامه تحقیق حاضر برای حصول اعتبار، در طراحی و تنظیم آن، شاخص‌های مربوط به متغیرها با استفاده از پیشینه و ادبیات تحقیق استخراج شده و با نظر محققین و صاحب‌نظران این امر، تغییرات لازم در آنها صورت گرفته است. برای بررسی پایایی پرسشنامه تحقیق حاضر نیز از روش همسانی درونی توافق بین نمره‌گذاران (ضریب آلفای کرونباخ) استفاده شده است. با توجه به محاسبات انجام شده، ضریب آلفای کرونباخ برای متغیر میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها مقدار ۰/۹۳ بدست آمد که در حد بسیار مناسبی می باشد.

متغیر میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها، متغیر وابسته این تحقیق است. در تعریف عملیاتی این متغیر، از یک مقیاس ۲۴ موردی محقق ساخته استفاده شده است. برای ساختن این مقیاس، از لیست وظایف دهیاران، وظایفی که مرتبط با توسعه اجتماعی روستاها بودند، استخراج شدند، سپس در ۲۴

مورد تنظیم گردیدند. پاسخها بر پایه طیف پنج قسمتی لیکرت از بسیار کم با (کد ۱) تا بسیار زیاد با (کد ۵) امتیاز گذاری شده اند. لذا دامنه نمرات این مقیاس از ۲۴ تا ۱۲۰ است.

یافته های تحقیق

توصیف داده ها

از ۷۶ نفر افراد نمونه ۹۷/۴ درصد را مردان و ۲/۶ درصد را زنان تشکیل می دهند. از نظر توزیع سنی، بیشترین فراوانی نمونه مورد مطالعه متعلق به گروه سنی ۳۱ تا ۳۵ سال است که ۳۸/۲ درصد از نمونه را به خود اختصاص داده اند. همچنین از لحاظ وضعیت تأهل، ۸۹/۵ درصد نمونه مورد بررسی متأهل و بقیه مجرد بوده اند. از نظر میزان تحصیلات، ۵۹/۲ درصد دارای مدرک دیپلم، ۱۴/۵ درصد دارای مدرک فوق دیپلم، ۲۵ درصد دارای مدرک کارشناسی و ۱/۳ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده اند.

از مجموع ۷۶ نفر پاسخگو در این تحقیق، تعداد ۱۲ نفر (۱۵/۸ درصد) از آنها بطور تمام وقت و ۶۴ نفر (۸۴/۲ درصد) بصورت نیمه وقت با دهیارها همکاری داشته اند. همچنین از مجموع ۷۶ نفر پاسخگو، ۲۲/۴ درصد کمتر از ۲ سال، ۳۲/۹ درصد ۲ تا ۴ سال، ۳۱/۶ درصد ۵ تا ۸ سال و ۱۳/۲ درصد ۸ سال به بالا سابقه مدیریت در روستا داشته اند. ۹۸/۷ درصد از پاسخگویان ساکن روستا و تنها ۱/۳ درصد از آنها ساکن شهر بوده اند.

در جمعیت نمونه این پژوهش، میانگین نمره متغیر میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها در بین پاسخگویان ۹۴/۵۵ و میانه ۹۴ است. حداقل نمره این متغیر ۶۱ و حداکثر آن در بین پاسخگویان ۱۲۰ است. میانگین ۹۴/۵۵ بدین معنی است که میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها در سطح بالایی می باشد.

در ادامه، اطلاعات توصیفی مربوط به برخی امکانات فرهنگی روستاها ارائه می شوند که مشتمل بر زیر بخشهای: پوشش رادیویی و تلویزیونی، خدمات آموزشی، خدمات بهداشتی و درمانی، خدمات فرهنگی و مذهبی و خدمات ورزشی و تفریحی می باشند.

پوشش رادیویی و تلویزیونی: از مجموع ۷۶ روستا، ۸۶/۸ درصد از پوشش رادیویی مناسب و ۶۹/۷ درصد از پوشش تلویزیونی مناسب برخوردار بوده اند. ۱/۳ درصد نیز پاسخی به این پرسش نداده اند. بنا به گفته دهیاران، در ۲۶/۳ درصد از روستاها از ماهواره استفاده می شود و در ۷۲/۴ درصد از روستاها از آن استفاده نمی شود. ۱/۳ درصد نیز پاسخی به این پرسش نداده اند. پر واضح است که برخی از پاسخگویان در پاسخ به این سؤال صادق نبوده و تعداد روستاهایی که در آنها از ماهواره استفاده می شود، بیش از این می باشد. از دلایل عدم صداقت این دسته از پاسخگویان می توان به واهمه آنها از انتشار این اطلاعات توسط این پژوهش اشاره کرد. خدمات آموزشی: از مجموع ۷۶ روستا، ۴۰/۸ درصد دارای مهد کودک و آمادگی، ۸۶/۸ درصد دارای دبستان، ۲۳/۷ درصد دارای مدرسه راهنمایی، ۱۱/۸ درصد دارای دبیرستان، ۶/۶ درصد دارای پیش دانشگاهی، ۳/۹ درصد دارای هنرستان، ۱/۳ درصد دارای مدرسه علوم دینی و ۴۷/۴ درصد دارای آموزشیار نهضت سوادآموزی بوده اند. ۱/۳ درصد نیز به سؤالات این قسمت پاسخی نداده اند.

خدمات بهداشتی و درمانی: از مجموع ۷۶ روستا، ۸۸/۲ درصد دارای آب لوله کشی، ۷۳/۷ درصد دارای آب بهداشتی، ۲۶/۳ درصد دارای مرکز بهداشتی، ۱۳/۲ درصد دارای پزشک، ۲۱/۱ درصد دارای پزشک سیار، ۵/۳ درصد دارای داروخانه، ۳/۹ درصد دارای داروخانه دامی، ۶۴/۵ درصد دارای خانه بهداشت، ۵/۳ درصد دارای

دندان پزشکی، ۳/۹ درصد دارای دندانساز، ۱۰/۵ درصد دارای خدمات بهزیستی، ۲۸/۹ درصد دارای غسالخانه، ۳/۹ درصد دارای کشتارگاه، ۱۳/۲ درصد دارای بهیار، ۱/۳ درصد دارای دامپزشک، ۵۲/۶ درصد دارای بهورز، ۱۷/۱ درصد دارای بهداشتیار و ۱/۳ درصد دارای مرکز تسهیلات زایمان بوده اند. ۱/۳ درصد نیز به سؤالات این قسمت پاسخی نداده اند.

خدمات فرهنگی و مذهبی: از مجموع ۷۶ روستا، ۲/۶ درصد دارای کتابخانه عمومی، ۱/۳ درصد دارای سالن اجتماعات، ۳/۹ درصد دارای مرکز فرهنگی، ۹۲/۱ درصد دارای مسجد، ۷/۹ درصد دارای تکیه و حسینیه، ۳۱/۶ درصد دارای مبلغ مذهبی و ۱۷/۱ درصد دارای زیارتگاه بوده اند. ۱/۳ درصد نیز به سؤالات این قسمت پاسخی نداده اند.

خدمات ورزشی و تفریحی: از مجموع ۷۶ روستا، ۲/۶ درصد دارای سان ورزشی، ۲/۶ درصد دارای مجتمع ورزشی- تفریحی، ۳۰/۳ درصد دارای زمین ورزشی، ۱/۳ درصد دارای پارک عمومی و کودک، ۷/۹ درصد دارای پارک جنگلی و فضای سبز حفاظتی، ۳/۹ درصد دارای مسافرخانه و مهمانسرا، ۲۵ درصد دارای تفرجگاه عمومی و ۱۱/۸ درصد دارای سالن غذاخوری و اغذیه فروشی بوده اند. ۵/۳ درصد نیز به سؤالات این قسمت پاسخی نداده اند.

بطور خلاصه از آمار توصیفی ارائه شده درباره امکانات فرهنگی روستاهای نمونه گیری شده شهرستان تالش در این تحقیق، می توان نتیجه گرفت که میزان برخورداری این روستاها از امکانات فرهنگی در سطح پایینی می باشد و بسیاری از آنها فاقد اکثر این امکانات هستند. لذا می توان گفت به لحاظ توسعه فرهنگی، روستاهای شهرستان تالش در وضعیت مناسبی به سر نمی برند.

آزمون فرضیات

برای آزمون فرضیه های تحقیق و پی بردن به روابط بین متغیرها و معنی داری آنها از لحاظ آماری و مقایسه تفاوت میانگین متغیرها بر حسب گروهها، از توصیف متغیرها فراتر رفته و آزمونهای استنباطی بکار گرفته می شود. آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن، tau b کندال، ضریب همبستگی پیرسون، t دو نمونه مستقل و تحلیل رگرسیون دو متغیره از جمله آزمونهایی هستند که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته اند.

فرضیه اول: به نظر می رسد بین میزان تحصیلات دهیاران و میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۱ ضریب رگرسیونی میزان تحصیلات دهیاران بر میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها را نشان می دهد.

جدول شماره ۱. ضریب رگرسیونی میزان تحصیلات بر میزان فعالیت دهیاران

متغیر مستقل	مقدار B	خطای استاندارد	بتا	مقدار t	سطح معنا داری
میزان تحصیلات	۴/۵۲۳	۱/۷۴۵	۰/۲۸۹	۲/۵۹۲	۰/۰۱۱
مقدار ثابت	۷۳/۳۶۸	۸/۳۱۹		۸/۸۱۹	۰/۰۰۰

$$(P) \text{ سطح معناداری} = ۰/۰۱۱$$

$$R = ۰/۲۸۹$$

$$R^2 = ۰/۰۸۳$$

ضریب همبستگی (R) میان دو متغیر میزان تحصیلات و میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها برابر با ۰/۲۸۹ می باشد و جهت آن مثبت است. بدین معنی که هر چه میزان تحصیلات دهیاران

بالاتر رود، میزان فعالیت آنها نیز افزایش می یابد. همچنین سطح معناداری ۰/۰۱۱ حاکی از آن است که رابطه بین دو متغیر در سطح بالایی از اطمینان معنادار می باشد. ضریب تعیین ۸ درصد است ($R^2=0/083$). به بیان دیگر ۸ درصد از تغییرات متغیر میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها توسط متغیر میزان تحصیلات قابل تبیین است. بدین ترتیب با توجه به جدول فوق می توان معادله رگرسیونی زیر را برای پیش بینی میزان فعالیت دهیاران (Y) بر حسب میزان تحصیلات (X) پیش بینی کرد:

$$\text{میزان تحصیلات} (X) = 73/368 + (4/523) \times \text{میزان فعالیت دهیاران}$$

با توجه به معادله رگرسیونی فوق می توان گفت که در صورت کنترل متغیر میزان تحصیلات، نمره میزان فعالیت دهیاران ۷۳/۳۶۸ خواهد بود. همچنین به ازای یک واحد افزایش در میزان تحصیلات دهیاران، ۴/۵۲۳ واحد در میزان فعالیت آنها افزایش دیده می شود.

در سطح ترتیبی نیز با به کارگیری آماره های اسپیرمن و کندال و به دست آوردن سطح معنی داری ۰/۰۱۴ برای آماره اسپیرمن و ۰/۰۱۱ برای آماره کندال، می توان گفت این دو متغیر در این سطح نیز رابطه معناداری با یکدیگر دارند. مقادیر بدست آمده (spearman= ۰/۲۸۲ و tau-b = ۰/۲۳۲) نیز نشان از وجود رابطه مثبت و هم جهت بین این دو متغیر دارند.

فرضیه دوم: به نظر می رسد بین میزان فعالیت دهیاران تمام وقت و نیمه وقت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول شماره ۲ میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها را بر حسب نوع همکاری آنها (تمام وقت و نیمه وقت) نشان می دهد.

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها بر حسب نوع همکاری

درصد سطری	نوع همکاری		میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها
	تمام وقت	نیمه وقت	
۶۶٪	۷۵٪	۵۷٪	بالا
۳۴٪	۲۵٪	۴۳٪	متوسط
۰٪/۰	۰٪/۰	۰٪/۰	پایین
۱۰۰٪	۱۰۰٪	۱۰۰٪	درصد
۷۶	۱۲	۶۴	تعداد

جدول بالا حاکی از آن است که ۷۵ درصد از دهیاران تمام وقت نمره بالایی در میزان فعالیت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها دریافت کرده اند و ۲۵ درصد نمره متوسط. در مورد دهیاران پاره وقت نیز باید گفت که ۵۷ درصد از آنها نمره بالایی در میزان فعالیت کسب کرده اند و ۴۳ درصد از آنها نمره متوسطی به دست آورده اند.

برای بررسی بیشتر این فرضیه از آزمون t دو نمونه مستقل استفاده می کنیم. می دانیم که هرگاه با یک متغیر کمی سروکار داشته باشیم و بخواهیم معنی داری اختلاف این متغیر کمی را در بین دو گروه مورد بررسی قرار دهیم باید از این آزمون استفاده کنیم. جدول شماره ۳ به مقایسه میانگین میزان فعالیت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها بین دهیاران تمام وقت و نیمه وقت می پردازد.

جدول شماره ۳. مقایسه میانگین میزان فعالیت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها بین دهیاران تمام وقت و نیمه وقت

نوع همکاری	تعداد	میانگین	خطای معیار میانگین	انحراف استاندارد	تفاوت میانگین	آزمون T	سطح معناداری
تمام وقت	۱۲	۱۰۰/۱۷	۵/۳۶	۱۸/۶۰	۶/۶۶	۱/۵۱	۰/۱۳
پاره وقت	۶۴	۹۳/۵۰	۱/۶۲	۱۲/۹۶			

جدول ۵-۳۶ مقادیر میانگین « میزان فعالیت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها » بین دهیاران تمام وقت و نیمه وقت را نشان می دهد که به ترتیب ۱۰۰/۱۷ و ۹۳/۵۰ می باشد و تفاوت میانگین بین آنها ۶/۶۶ است. مقدار آزمون t برابر با ۱/۵۱ است و دارای سطح معناداری ۰/۱۳ می باشد و از آنجایی که بیشتر از ۰/۰۵ است، لذا نمی توان وجود تفاوت معنادار در میزان فعالیت دهیاران تمام وقت و نیمه وقت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها را پذیرفت و این به معنی رد فرضیه تحقیق در نمونه مورد بررسی است.

نتیجه گیری

توسعه روستاهای شهرستان تالش به لحاظ پتانسیلهای موجود در زمینه های کشاورزی، دامداری، گردشگری و... از اهمیت شایانی برخوردار است. در این پژوهش، نقش دهیاران به عنوان مدیران روستا در زمینه توسعه فرهنگی روستاهای شهرستان تالش مورد بررسی قرار گرفت. از این رو، مجموعه عواملی که بر پایه رویکردهای نظری و تحقیقات پیشین به نظر می رسد می توانند سهمی در تبیین میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه فرهنگی روستاها داشته باشند، در مدل تحلیلی گنجانده شدند و شاخصهای آنها مورد توجه قرار گرفتند. فرضیه اول، رابطه بین میزان تحصیلات دهیاران و میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها مورد سنجش قرار گرفت. میزان تحصیلات متغیری است که بسیاری از محققان پیشین در تحقیقات خود به آن پرداخته اند. نتایج تحلیل رگرسیون این فرض در این تحقیق برای آشکار شدن رابطه بین میزان تحصیلات دهیاران و میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها با $(R=0/289 \text{ و } Sig=0/011)$ نشان داد که رابطه معناداری بین این دو متغیر وجود دارد. $(R^2=0/083)$ بیانگر این موضوع است که تقریباً ۸ درصد از تغییرات میزان فعالیت دهیاران در زمینه توسعه اجتماعی روستاها را، میزان تحصیلات آنها تبیین می کند. لذا می توان نتیجه گرفت هر چه میزان تحصیلات دهیاران افزایش یابد، در نتیجه میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها افزایش می یابد. این نتایج را می توان با نظریه لرنر درباره افراد نوگرا مقایسه کرد. از دیدگاه لرنر عناصری از قبیل: بسط رسانه های گروهی، آموزش و ارتقای سطح تحصیلات و مشارکت، سبب آمادگی روانی و تحرک ذهنی انسانها برای پذیرش مؤلفه های نوگرایی می شوند. می توان گفت دهیاران به عنوان افراد تحصیلکرده، مؤلفه های نوگرایی را پذیرفته اند. بر این اساس می توان گفت، دهیاران که خود دارای سطح آموزش و تحصیلات و مشارکت بالایی هستند و دارای شخصیت متحرک و همدلی می باشند، با

ایجاد خدمات و تسهیلات شهری در روستا باعث تغییر نگرشها و باورهای مردم روستا و رشد زمینه های تحرک روانی و ذهنی در آنها می شوند و زمینه توسعه فرهنگی روستاها را فراهم می کنند.

فرضیه دوم برگرفته از این امر بود که نوع همکاری دهیاران می تواند در میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها تأثیرگذار باشد. همانگونه که قبلا گفته شد، بر اساس قوانین دهیاریها و با توجه به جمعیت روستاها، برخی از دهیاران به صورت تمام وقت- در روستاهای دارای جمعیت بیش از ۱۵۰۰ نفر- و برخی دیگر به صورت نیمه وقت- در روستاهای دارای جمعیت کمتر از ۱۵۰۰ نفر- فعالیت می کنند. پیش از انجام این تحقیق، به نظر می رسید که تمام وقت یا نیمه وقت بودن نوع همکاری دهیاران در میزان فعالیت آنها در زمینه توسعه فرهنگی روستاها تفاوت معنادار ایجاد می کند. از این رو این فرضیه مطرح شد که بین میزان فعالیت دهیاران تمام وقت و نیمه وقت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها تفاوت معناداری وجود دارد. با استفاده از نظریه هیگن می توان گفت دهیاران افرادی هستند که احساس نیاز به پیشرفت دارند و به همین جهت، به مانند کارفرمایانی جسور، به منظور توسعه فرهنگی روستاها در مدیریت روستاها - برخی به صورت تمام وقت و برخی دیگر به صورت نیمه وقت - نقش ایفا می کنند. نیز بر اساس نظریات کاتورتی، اوکلی و مارسدن، مشارکت مردمی شرط اساسی توسعه است و با تشکیل سازمان های روستایی، مردم، خود بخود حق اظهار نظر پیدا می کنند و می توانند بر تصمیم گیریها تأثیرگذار باشند. با تشکیل دهیاریها به عنوان سازمانهای مردمی و روستایی، دهیاران می توانند به صورت تمام وقت یا به صورت نیمه وقت در توسعه روستاها مشارکت داشته باشند و بر تصمیم گیریها تأثیرگذار باشند. همچنین ویتز، توسعه را مجموعه فعالیتهایی می داند که توسط افراد داوطلبی که از امکانات شخصی (اقدامات خصوصی) خویش استفاده می کنند و توسط دولتها که به وسیله اعمال قانون (اقدامات دولتی) از امکانات عمومی استفاده می کنند، آغاز می شود. لذا می توان گفت توسعه در روستاها، مجموعه فعالیتهایی است که توسط دهیاران به عنوان افراد داوطلب - برخی به صورت تمام وقت و برخی دیگر به صورت نیمه وقت - و با مساعدت دولت و اعمال قوانین، در جهت بهبود وضعیت روستاها شکل می گیرد. برای آزمون این فرضیه از آماره t استیودنت استفاده شد. مقدار $t = ۱/۵۱$ و $Sig = ۰/۱۳$ نشان داد که تفاوت معناداری در میزان فعالیت دهیاران تمام وقت و نیمه وقت در زمینه توسعه فرهنگی روستاها وجود ندارد. یکی از دلایل احتمالی این امر می تواند این موضوع باشد که قانونگذار برای تمامی دهیاران - چه تمام وقت و چه نیمه وقت - تقریبا وظایف مشابه و یکسانی را مقرر نموده است و تفاوتی در وظایف آنها مشاهده نمی شود و شاید به همین دلیل، در نمونه مورد بررسی، تفاوتی در میزان فعالیت دهیاران تمام وقت و نیمه وقت، در زمینه توسعه فرهنگی روستاها وجود نداشته است. دلیل دیگر می تواند این باشد که هم روستاهای دارای دهیاری تمام وقت و هم روستاهای دارای دهیاری نیمه وقت، به لحاظ عدم برخورداری از امکانات فرهنگی تقریبا در وضعیت مشابهی هستند و از کمبود این امکانات و در موارد بسیاری از فقدان این امکانات رنج می برند. لذا چون دهیاران تمام وقت و نیمه وقت در روستاهای خود به لحاظ عدم برخورداری از امکانات فرهنگی از موقعیت یکسانی برخوردارند، به همین جهت، تفاوتی نیز در میزان فعالیت آنها، در زمینه توسعه فرهنگی روستاها مشاهده نمی شود.

همچنین نتایج تحقیق نشان داد، میزان برخورداری روستاهای نمونه گیری شده شهرستان تالش از امکانات فرهنگی در سطح پایینی می باشد و بسیاری از آنها فاقد اکثر این امکانات هستند. لذا می توان گفت به لحاظ توسعه فرهنگی، روستاهای شهرستان تالش در وضعیت مناسبی به سر نمی برند.

منابع

- ازکیا، مصطفی، ۱۳۸۷، جامعه شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران، تهران: انتشارات اطلاعات.
- ازکیا، مصطفی، ۱۳۷۴، مقدمه ای بر جامعه شناسی توسعه روستایی، تهران: انتشارات اطلاعات.
- ازکیا، مصطفی، ۱۳۸۱، جامعه شناسی توسعه، تهران: مؤسسه نشر کلمه.
- ازکیا، مصطفی و ایمانی، علی، ۱۳۸۷، توسعه پایدار روستایی، تهران: انتشارات اطلاعات.
- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا، ۱۳۸۸، توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران، تهران: نشر نی.
- افراخته، حسن، ۱۳۸۸، مدیریت روستایی با تأکید بر ایران، تهران: انتشارات گنج هنر.
- اکبری، غضنفر و عبداللهی، مجید، ۱۳۸۴، مجموعه قوانین و مقررات ده و دهیاری، تهران: انتشارات قلمستان هنر.
- اوکلی، پیتر و مارسدن، دیوید، ۱۳۷۰، رهیافتهای مشارکت در توسعه روستایی، ترجمه منصور محمود نژاد، تهران: وزارت جهاد سازندگی.
- بی، ارل، ۱۳۸۶، روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت، دو جلد.
- بوسل، هارتموت، ۱۳۸۶، معرفتهای توسعه پایدار: نظریه ها، روش ها و تجربیات، ترجمه سید علی بدری و عبدالرضا رکن الدین افتخاری، تهران: دانشگاه پیام نور.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و ابراهیمی، محمد امیر، ۱۳۸۶، نظریه های توسعه روستایی، تهران: انتشارات سمت.
- پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۷، توسعه اجتماعی، جمعی از مترجمان، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- پبت، ریچارد و هارت ویک، الین، ۱۳۸۴، نظریه های توسعه، ترجمه مصطفی ازکیا، رضا صفری شالی و اسماعیل رحمانپور، تهران: نشر لویه.
- جزایری، ادریس و دیگری، ۱۳۷۸، توسعه از الگوی قدیم تا الگوی جدید، ترجمه ابراهیم زاهدی عبقری و عادل ابراهیمی لویه، تهران: وزارت کشاورزی، مؤسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی.
- جمعه پور، محمود، ۱۳۸۵، مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی: دیدگاهها و روش ها، تهران، انتشارات سمت.
- چمبرز، رابرت، ۱۳۸۷، توسعه روستایی، الویت بخشی به فقرای روستایی، ترجمه مصطفی ازکیا، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- چوبچیان، شهلا و دیگران، ۱۳۸۶، عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاریهای استان گیلان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، تهران: مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی - وزارت جهاد کشاورزی.
- درسر، سیمون، ۱۳۸۴، مبانی پایداری، ترجمه محمود دانشور کاخکی و سیاوش دهقانیان و فرخ دین قزلی، مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
- دفتر امور روستایی و عشایری استانداری گیلان، ۸۸-۱۳۸۶، گزارش دفتر امور روستایی و دهیاری استان گیلان.

- دیاس و ویکرامانایاک ، ۱۳۷۷ ، درسنامه برنامه ریزی توسعه روستایی ، ترجمه ناصر فرید ، تهران : انتشارات وزارت جهاد سازندگی.
- دیوب ، اس . سی ، ۱۳۸۶ ، نوسازی و توسعه ، در جستجوی قالب های فکری بدیل ، ترجمه سید احمد موثقی ، تهران : نشر قومس
- دواس، دی، ای، ۱۳۸۳، پیمایش در تحقیقات اجتماعی ، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران: نشر نی.
- رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۳، مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران: نشر قومس.
- رفیع پور ، فرامرز ، ۱۳۸۳، کندوکاوها و پنداشته ها ، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- ریاست جمهوری، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی مرکز آمار ایران، ۱۳۸۸، سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵- نتایج کلی استان گیلان، تهران: مرکز آمار ایران.
- زاکس ، ولفگانگ، ۱۳۷۷، نگاهی نو به مفاهیم توسعه ، ترجمه فریده فرهی و وحید بزرگی، تهران: نشر مرکز
- .
- زاهدی ، محمدجواد، ۱۳۸۶ ، توسعه و نابرابری، تهران : انتشارات مازیار.
- زاهدی ، محمدجواد ، ۱۳۷۷، توسعه و نابرابری های اجتماعی - توسعه و آثار آن بر نابرابریهای اجتماعی در نواحی روستایی ایران، تز دکتری، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی، دو جلد.
- زاهدی ، محمدجواد، ۱۳۸۸، نقش سازمانهای غیردولتی در توسعه پایدار، تهران: انتشارات مازیار.
- زیارتی ، اسماعیل ، ۱۳۸۴ ، شورا ، دهیاری و مدیریت روستایی ، ماهنامه دهیاری ها، سال سوم ، شماره ۱۴ ، تهران : سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور .
- سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور ، ۱۳۸۹، سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۲۰ سال آینده.
- سعیدی ، محمدرضا، ۱۳۸۲ ، درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمان های غیر دولتی ، تهران : انتشارات سمت
- .
- سو ، آلوین، ۱۳۸۶ ، تغییر اجتماعی و توسعه ، ترجمه محمود حبیبی مظاهری ، تهران : انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- صادقی پور ، محمد ، ۱۳۸۴ ، سازمان شهرداری ها و دهیاری ها از گذشته تاکنون ، ماهنامه دهیاری ها ، سال سوم ، شماره ۱۷ ، تهران : سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور.
- طالب ، مهدی ، ۱۳۷۶ ، مدیریت روستایی در ایران ، تهران : انتشارات دانشگاه تهران .
- غفاری، غلامرضا و امید، رضا، ۱۳۸۸، کیفیت زندگی ، شاخص توسعه اجتماعی، تهران: نشر و پژوهش شیرازه .
- کائوتری ، هوئین و دیگران، ۱۳۷۹ ، مشارکت در توسعه ، ترجمه هادی غبرائی و داود طبائی ، تهران : انتشارات روش.
- کاظمی پور چینی جانی، لیلا ، ۱۳۸۶، نقش مدیران محلی (دهیاریها و شوراهای اسلامی روستا)، در توسعه روستاهای شهرستان رودسر، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.

- کرلینجر، پدهازر، ۱۳۸۶، رگرسیون چند متغیری در پژوهش رفتاری، ترجمه حسن سرایی، تهران: انتشارات سمت.
- کریم زاده، سارا، ۱۳۸۹، بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر رفتارهای زیست محیطی (مصرف انرژی)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور مرکز تهران، دانشکده علوم اجتماعی.
- مؤسسه پژوهشهای برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی، ۱۳۸۴، سند تلفیقی فرابخشی و بخش کشاورزی در برنامه چهارم توسعه، تهران: انتشارات تابان.
- محب جوکندان، سلیمان، ۱۳۸۸، رابطه عوامل جمعیت شناختی بر عملکرد دهیاران استان گیلان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
- مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹، قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
- مطیعی لنگرودی، حسن و شمسایی، ابراهیم، ۱۳۸۸، توسعه و کشاورزی پایدار، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مولایی هاشجین، نصرالله، ۸۶-۱۳۸۵، بررسی و تبیین جایگاه دهیارها در تهیه، تصویب و اجرای طرحهای هادی روستایی.
- مولایی هاشجین، نصرالله، ۱۳۸۳، جزوه درسی پرسشنامه عمومی روستا.
- میر، جرال و استیگلیتز، جوزف، ۱۳۸۲، پیشگامان اقتصاد توسعه، آینده در چشم انداز، ترجمه غلامرضا آزاد ارمکی، تهران: نشر نی.
- نراقی، یوسف، ۱۳۷۹، توسعه و کشورهای توسعه نیافته، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- نور بخش گلپایگانی، سید مرتضی، ۱۳۸۰، واژگان علوم اجتماعی، تهران: انتشارات بهینه.
- وثوقی، منصور، ۱۳۸۴، جامعه شناسی روستائی، تهران: انتشارات کیهان.
- وزارت کشور، ۱۳۸۰، نقش و جایگاه سازمانهای غیر دولتی در عرصه فعالیتهای ملی و بین المللی (مجموعه مقالات)، تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور.
- یاری بداغ، لیلا، ۱۳۸۹، بررسی نقش مدیریت روستایی (شورای اسلامی و دهیاری) در توسعه روستایی بخش اسالم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.

- Int: www.Irandoc.ac.ir

- Int: www.imo.org.ir

- Int: www.maj.ir